

A jövőbeli kár megtérítése.

I.

Az 553. sz. elvi határozat megváltoztatását célzó és legközelebb a jogegységi tanács elé kerülő elvi kérdés egyike kártérítési jogunk legnehezebb problémáinak.

Az 553. sz. E. H. a baleseti kártérítési jog területén kiemeli a kártérítésre jogosultak egy bizonyos körét, jelesül a fixfizetéses alkalmazottakat¹⁾ és elvi élel hangsúlyozza, hogy a baleseti kártérítés mérvének megállapításánál mindenkor a jövedelemnek a baleset idején élvezett mennyisége az irányadó. Ez a határozat az elvi kérdést retrospektíve, a multat illetőleg oldotta meg. Az alapul szolgáló esetben ugyanis a balesetet szenvedett a háborús konjunkturáknak köszönhető magasabb jövedelmét csak rövid idő óta élvezte és éppen az volt a vita magja: vajjon a rövid idő óta élvezett jövedelem is számításba veendő-e. Az 553. sz. E. H. tehát tulajdonképpen nem is abban elvi jelentőségű, hogy a baleset időpontját jelöli meg a számítás kötelező alapjául,²⁾ hanem sokkal inkább annyiban, hogy közömbösnek tartja: mióta élvezte a balesetet szenvedett a magasabb jövedelmet. Most azonban a jogegységi tanács ezt a tételt pro futuro fogja vizsgálat alá venni. Az lesz az eldöntendő kérdés, hogy a balesetet követő időben beálló jövedelememelkedések mennyiben lesznek a kártérítés összegének megállapításánál figyelembe vehetők. Bár a vitás kérdés általánosságban van feltéve, mégis olyan szövegezéssel, hogy a döntés a károsultak egy bizonyos kategóriájára³⁾ fog különösen szorítkozni, s ezekre is csak abban az esetben, ha jövedelmük jogszabály vagy szerződés értelmében a szolgálat kifogástalan teljesítése esetén automatikusan emelkedett volna.

A kérdés azért nehéz, mert kártérítési jogunk két fontos alapelvének összeütközését idézi fel és mert eljárás-jogi nehézségek döntően befolyásolják az anyagi jogszabály érvényre jutását.

Kártérítési jogunknak egyik vezető gondolata u. i., hogy a kárkötelelem a károkozó tény keletkezése pillanatában születik meg és ugyanakkor valamennyi létszakát átéli. Grosschmid pregnantan tanítása szerint: „Alapgondolat, hogy a kár bekövetkeztével az obligatio a maga megalakulásában bezárkózik (a későbbi érdektünetektől függetlenül).”⁴⁾ A kártérítési kötelelem tehát utólagos tények (ex post facto) következtében elvileg sem nem nőhet, sem nem csökkenhet.⁵⁾ Ebből logikusan következik, hogy

¹⁾ „... akiket keresetként meghatározott és állandó évi jövedelem illet”. 553. E. H.

²⁾ Magánjogunk ezen alapvető tételét az 557. E. H. declarálta.

³⁾ A szolgálati jogviszonyban állókra.

⁴⁾ Grosschmid: Fejezetek: A kártérítés terjedelme, 65. §. 29. jegyzet, I. k. 713. o.

⁵⁾ Természetesen csak elvileg, mert a kötelemmódosító tények (pl.: késedelmek) minden kötelemnél áttörnek az ex post facto obligatio non crescit szabályt.

a kár összegszerű megállapításánál a *kártétel időpontja az irányadó*, amit bírói gyakorlatunk úgy a személy-, mint a dologkár tekintetében állandóan követ is.⁶⁾ Bíróságaink ex post facto körülménynek tekintik és a baleseti járadék összegének megállapítása szempontjából közömbösnek tartják a károsult szakmájához tartozók kereseti viszonyaiban és gazdasági helyzetében beálló későbbi változásokat, ezért következetesen nem veszik figyelembe a károsultnak a jövőben esetleg elérhető nagyobb jövedelmét sem.⁷⁾

A bírói gyakorlatnak ezen iránya azonban ellentétben áll kártérítési jogunk egy másik fontos tételével. A kárkezelkezés élettani folyamatában ugyanis a káresemény bekövetkezése csak látszólagos caesurat állapít meg az ezt előidéző oksorban. Az okozati láncolat nem szakad meg, sőt a káresemény rendszerint a károknek egy további, okozatossági kapcsolatban álló sorát indítja el. Már pedig a kártérítés tanának alapvető gondolata, hogy az *összes okozatot jóvá kell tenni*. Szabály a teljes kártérítés, a teljes kiegyenlítés. A teljesség (totalitas), követelménye viszont akkor érvényesül maradéktalanul, ha a károsult megállapításánál az ex post facto körülményeket is figyelembe vesszük. Szerintünk a kártérítés totalitása még átütőbb erejű jogtétel, mint a kártérítés időpontját meghatározó szabály, miért is ez utóbbi jogszabály a jövőbeli kár megtérítése esetén a maga teljességében nem érvényesülhet.

Bírói gyakorlatunk is érezve fentebb ismertetett irányának ridegségét és méltánytalanságát, nem zárkózik el bizonyos kivételek elismerése előtt. Ilyen kivétel az 556. számú elvi határozat szerint a még nem teljesen kifejlett munkaképességű balesetet szenvedett, akinél nem a balesetkori, hanem munkaerejének teljes kifejlődése után elérhető kereset a kártérítés alapja.⁸⁾ A most idézett elvi határozat fizikai munkás esete felett döntött ugyan, de bírói gyakorlatunk alkalmazza ezen elvet a tanuló-sorban lévő balesetet szenvedettekre is.⁹⁾

A jogirodalomban is — bár számolnak a kérdés rendkívüli nehézségével, — mind határozottabban követelik a jövőbeli kár megtérítését.¹⁰⁾

⁶⁾ Almási: A kötelmi jog k. könyve, 133. old. 14. jegyzet, továbbá 557. E. H. Dologkár esetén kivételesen későbbi érték, ha a hitelező késedelmesen ajánl fel kártérítést. (P. II. 317/1921. M. D. XIV. 54.) elvesztett letét esetén a magasabb perbeli becsüt vették irányadónak. (P. VI. 5050/1921. M. D. XV. 67.) (L.: Szladits—Fürst—Ujlaki: Kötelmi jog 613. old.)

⁷⁾ P. II. 469/1931., P. II. 748/1931., P. III. 2233/1932. J. H. m. j. dttr. II. kötet 253.

⁸⁾ Azóta állandó gyakorlat. (Szladits—Fürst—Ujlaki: Kötelmi jog 612. old.)

⁹⁾ Figyelembe véve azon keresetet, melyet választott pályájukon elérhettek volna. (P. III. 2233/1932., P. II. 2313/1932., J. H. m. j. dttr. II. kötet 534.)

¹⁰⁾ Dr. Vészi Mátyás a jövőbeli kárt immateriálisnak tekinti és mint megmérhetetlent, elvileg kikapcsolni kívánja; törvénytervezetében (6. §.) és annak indokolásában azonban határozottan leszögezi ma-

Dogmatikailag a jövőbeli kár a közvetett kár fogalmának kategóriájába sorozható. A jövőbeli magasabb jövedelem elvesztése lényegileg nem más, mint a közvetett kár legismertebb fájának, az elmaradt nyereségnek esete. Az elmaradt nyereség megtérítésének jogalapja jelenlegi és jövőendő magánjogunkban merőben eltérően van szabályozva. Ez idő szerint a szorosan vett magánjogi káresetekben csak gonosz szándék, vagy feltűnő gondatlanság esetén ítélnék meg elmaradt nyereséget,¹¹⁾ M. M. T. javaslatának 1111. §-a azonban ezen szigorú előfeltételeket el-
ejti. A jövőben minden közvetett kár és így az elmaradt nyereség is a causa intensivitására tekintet nélkül követelhető lesz, az elmaradt nyereség mégis azzal a megszorítással, hogy annak bekövetkezése — „a dolgok természetes rendje szerint, vagy tekintettel a fennforgó különös körülményekre, nevezetesen a tett intézkedésekre”, — valószínűséggel várható volt. A javaslat a tiltott cselekményekkel, okozott személykárok esetén a kártérítés mérvét az 1730. §-ban még külön is meghatározza, jelesül mindazon hátrányokat is megtéríteni rendeli, melyeket a sértett keresetében és megélhetési viszonyaiban szenvedett. Mindazonáltal sem az 1111., sem az 1730. §§. nem nyújtanak megnyugtató alapot arra, hogy a bennük foglalt szabályok segítségével a jövőbeli magasabb jövedelem biztosan követelhető lesz. Ezek a jogszabályok u. i. a német jogrendszerben már kipróbáltattak és pedig azzal az eredménnyel, hogy a jövőbeli magasabb jövedelem sem a BGB. 252. §-a,¹²⁾ sem a BGB. 842. §-a¹³⁾ alapján nem követelhető.¹⁴⁾

A törvénykezésre vár tehát ismét a feladat: a kármegtérítés totalitásának elvét ebben a vonatkozásban is érvényre juttatni. Régebbi magánjogunkból sarjadzó¹⁵⁾ gyakorlattal szakítva, minden jogalappeli feltételtől függetlenül kellene megítélni az elmaradt nyereséget. A nehézségek kétségtelenül rendkívüliek. A bírónak a jövő bizonytalanságát és várható esélyeit kell mérlegre tennie, hisz ítéletet mond a holnapi napról, melyet még senkisémet látott. A bizonyítás nehézsége azonban nem elegendő ok arra, hogy az anyagi igazság érvényesülésének útját lezárjuk. A javaslat vonatkozó szabályát bírói gyakorlatunk már most követhetné, jövőendő magánjogunk ugyanis a bíró helyzetét könnyítendő, a konkrét esetben nem kívánja meg a bizonyos-

gát a jövőben előállható kár megtérítése, a jövő munkaképesség és munkalehetőség figyelembevétele mellett. (Autójog, 39., 107., 154. oldalak.)

¹¹⁾ Fejezetek: Különösen az elmaradt haszonról. (I. kötet, 60. §., 715. old.)

¹²⁾ Mely az elmaradt haszon követelését Javaslatunk 1111. §-ával azonos szövegezésben szabályozza.

¹³⁾ Mely a személy ellen irányuló tiltott cselekmény következményeiről Javaslatunk 1730. §-ával azonos szövegezésben rendelkezik.

¹⁴⁾ Oertmann: Recht der Schuldverhältnisse, 1910. 252. §. 5. j. Kivételek a súbaltern tisztviselők, akiknek előmenetele nem személyes képességüktől, hanem az általános feltételektől függ. Ugyanígy Lindemann-Soergel: Bürgerliches Gesetzbuch, 1921., 252. §. 4. j.

¹⁵⁾ Frank: Közigazság Törvénye, I. kötet, 698.

ságot, hanem megelégszik a *valószínűséggel* (1111. §.) és ezáltal tág teret nyit a szabad mérlegelésnek. (Pp. 271. §.)

A jogegységi tanács elé kerülő kérdés is úgy van feltéve, mintha a problémának csak könnyebbik felét kívánná megoldatni. Ha ugyanis jogszabály, vagy szolgáltatási szerződés alapján a jövedelem automatikus emelkedése *valószínűséggel* várható, akkor már adva vannak azok a közelebbi feltételek, amelyeket a Javaslat is megkíván az elmaradt nyereség megítéléséhez.¹⁶⁾

Mi történjék azonban azon sérültek igényével, akik szabad pályán működnek, vagy szolgáltatási viszonyban állanak ugyan, de nincsenek abban a szerencsés helyzetben, hogy jövedelem-emelkedésüket jogszabály, vagy szerződés biztosítja. Ezeknek is igényük van teljes káruk megtérítésére. Minthogy a károsultak ezen kategóriájánál a várható jövedelem még valószínűséggel sem állapítható meg, szerintünk nincs más megoldás, mint a Pp. 413. §-ában foglalt reparációs eljárásnak minél szélesebb körben helyet adni. Biróságaink ebben a kérdésben is az ellenkező nézetet vallják. Az átértékelés esetét kivéve,¹⁷⁾ nem engedik meg a jogerősen megítélt járadék felemelését (Pp. 413. §.) azon az alapon, hogy a balesetet szenvedett munkájának ellenértéke ma már több lenne, mint amennyi volt a sérülés elszívésének idején.¹⁸⁾ E gyakorlat dogmatikai megalapozását a hatályon kívül helyezett 86. T. Ü. H. indokolásában találjuk, mely mintegy igazolva a „kettős fedelű igények” elméletét,¹⁹⁾ részletesen kifejti, hogy a baleseti járadék nem tartás, hanem kártérítés, „állandó jellegű pénztartozás”, ennek nagyságát tehát az utóbb beálló külső körülmények nem befolyásolhatják. Ez a határozat tételes törvényekre hivatkozással²⁰⁾ helyesnek declarálta azt az évtizedes gyakorlatot, mely csupán a sérült állapotában, de nem a személyen kívül eső gazdasági körülményekben bekövetkezett változásokat ismeri el a járadék megváltoztatásának alapjául. A 87. T. Ü. H. a most hivatkozott határozatot a pénzérték romlására tekintettel hatályon kívül helyezte ugyan, bírói gyakorlatunk azonban a 86. T. Ü. H.-ben lefektetett alapelvektől a mai napig sem tért el.

Az újabb jogfejlődés azonban a kártérítés totalitásának elvéért küzd. A német magánjog sem ítéli meg elmaradt nyereség címén a jövedelem várható jövőbeli emelkedését, de a károsulton úgy segít, hogy a C. P. O. 323. §-ának²¹⁾ erősen kiterjesztő magyarázatot ad: a német gyakorlat a körülmények változása alatt a gazdasági helyzet, a törvények és a *tisztviselői fizetések megváltozását is érti.*²²⁾

¹⁶⁾ Javaslat, 1111. §.: „a dolgok természetes rendje”, „fennforgó különös körülmények”, „a tett intézkedések”.

¹⁷⁾ 87. T. Ü. H.

¹⁸⁾ P. VI. 2677/1929.

¹⁹⁾ V. ö.: Beck Salamon előadása a Civiljogászok Vitatársaságában: „Kettősfedelű igények”.

²⁰⁾ 1874: XVIII. t.-c., 5. §-a, 1907: XIX. t.-c. 94. §-a.

²¹⁾ Megfelel a Pp. 413. §-ának.

²²⁾ Gaup—Stein: C. P. O. 13. kiadás, 866. old., 3. j.

Hazai joggyakorlatunk szigorú irányzata jogpolitikai szempontokból érthető. Bíróságaink idegenkednek a jogerős ítélettel lezárt jogviták megbolygatásától. Ez valóban fontos követelmény, de talán még magasabb érdek, az igazságosság követeli, hogy a balesetet szenvedettnek teljes kára térüljön meg. Az út nyitva áll; csak törvényeink kiterjesztő magyarázatára volna szükség, amire azok liberális szövegezése eleve módot nyújt.²³⁾

Ily. Dr. Nagy Dezső.

II.

Csak helyeselni lehet dr. Nagy Dezső fenti meggyőző fetjegetéseit a baleseti kártérítés mérvét illetőleg és azt, hogy a kártérítésnek a teljes anyagi kár megtérítését kell jelenteni.

A jogérzetet ki nem elégitő és a fenti cikkben érintett esetekben szerény véleményem szerint helytelen eredmény abból állt elő, hogy jogunk a baleseti kártérítés nagyságának megállapításánál egyedül és kizárólag a keresetképeség terén beállott csökkenést teszi vizsgálat tárgyává. Már ezt a kiinduláspontot is egyoldalúnak kell tekintenünk. Ha valakinek gondtalanságból félszemét kilövik és megállapítást nyer, hogy oly pályán működik, amelyen a félszem hiánya közvetlenül nem vonja maga után keresetének csökkenését, — akkor előállhat az az eset, hogy baleseti kártérítés egyáltalában nem járna. Noha jogérzetünk szerint azt az egyént, aki valakinek gondatlanságát félszeme világával volt kénytelen megfizetni, igenis meg kellene illetni a kártérítés valaminő formájának! Közlebb jutnánk a baleseti kár megnyugtató rendezéséhez, ha nem csupán a sérült keresetében beállott csökkenést tekintenők kártérítési alap gyanánt, — hanem a *sértett személyében*, a sérülés folytán előállt egyéni értékcsökkenést is figyelembe vennők. Tehát mintegy *személyiségi jog gyanánt kellene kifejleszteni az egyénnek jogát saját testi épségéhez és ezt a személyességi jogot kell megvédeni harmadik személyek jogtalan beavatkozásával szemben. A keresetképeség csökkenése csak következménye az egyén testi épségében beállott kárnak. A keresetképeségnek csökkenése bizonyos esetekben arányos lehet a sérült személyében észlelhető egyéni értékcsökkenéssel, de a kettő nem azonos szükségképen.*

Az egyéni értékcsökkenés és a keresetképeségben beállott csökkenés egyes kirívó aránytalanságait bírói gyakorlatunk más fogalmazásban ugyan, de máris igyekszik jóvátenni. Ez az, amire a fenti cikk is utal, hogy t. i. az 556. számú elvi határozat szerint a még nem teljesen kifejlett munkaképességű balesetet szenvedett esetében nem lehet irányadó a baleset elszenvedésének időpontjában fennállott keresetképeség és az azzal szemben elszenvedett csökkenés. A fejletlen korúaknál ugyanis a legkirívóbb a fenti ellentét: testi épséghez való személyiségi joga a gyerekeknek nyilván épen úgy megvan, korától tel-

²³⁾ 1874: XVIII. t.-c. 5. §., Pp. 413. §. megszorítás nélkül a körülmények megváltozásáról beszélnek.

jesen függetlenül, mint a felnőttek; keresetképessége ellenben esetleg egyáltalában nincs a baleset időpontjában. Itt tehát tökéletesen csődöt mond a baleseti kártérítésnek egyedül a keresetcsökkenésre való alapítása. De amint ebben az extrém esetben téves vágányra visz a keresetképességben beállott csökkenés egyoldalú vizsgálata, úgy még számos más téren sem kielégítő ez az elindulás. A bírói gyakorlat megmarad az eddigi dogmatikai alapelv mellett, de néha erőltetett indokolással valósítja meg a helyes eredményt, melyet a keresetcsökkenés elvéhez való szigorú rakaszkodás mellett elérni nem tudott volna. A fenti félszem elvesztés példájánál konkrét esetben a bíróság kénytelen volt elfogadni azt, hogy a sérült keresetében csökkenés nem állott be és így kénytelen lett volna a kártérítési igényt elutasítani, tehát akként segített magán, hogy megállapította ugyan miszerint sérült keresete nem csökkent, mert szolgálatát egy szemmel is eltudja látni, de hozzáfűzte a bíróság azt, hogy egy szemmel csak nagyobb megerőltetéssel tudja szolgálatát ellátni és ez alapon mégis ítelt kártérítést. Szigorúan a keresetképesség csökkenésének alapján nyilván nem lett volna helye kártérítésnek, mert akár kisebb, akár nagyobb megerőltetéssel bár, de ténylegesen változatlan kereset mellett látja el ugyanazt a szolgálatot a károsult. A megerőltetés szempontjának figyelembevétele, már önmagában is közeledés egy oly, a sérült egyéniségét figyelembevevő, *szubjektív bázisra*, aminőt a fentiekben a sérült személyiségében beállott kár vizsgálatának nevezek. A bíróság beleélté magát a félszemét elvesztett sérült szubjektív helyzetébe és az egyénben beállott értékcsökkenést értékelte akkor, amidőn a változatlan összegű keresetnek a megmaradt szem nagyobb megerőltetése melletti használatát észlelte.

A kereset és az abban beállható csökkenés megállapítása teljesen megnyugtatóan alig képzelhető! Voltaképen a sérült kárier lehetőségait kellene a bíróságnak lemérni, ez pedig ugyancsak nem könnyű feladat, mert a sors kiszámíthatatlanságának igen nagy szerepe van benne. Sokkal megnyugtatóbban lehetne kiindulás pont gyanánt a sérült *ember értékében beállott csökkenést* alapulvenni, azon összes tényezők figyelembevételével, amelyek társadalmunkban az egyén értékelésére nézve ténylegesen befolyással vannak. A kártérítési összeg megállapításánál ezek szerint figyelembe veendő volna a sérült társadalmi állása, testi és szellemi képességei és az esen ismervek alapján konstruált egyéni értékben a sérülés folytán beállott csökkenés. A keresetképesség csökkenése a kérdésnek személyiségi jog alapján való elbírálása mellett is megfelelő szerepet játszana, mert az egyén értékében beállott kárnak egyik következménye és egyik ismerve lehet a keresetképesség csökkenése. Viszont elkerülhető volna az a ferde eredmény, hogy ha valaki fix jövedelménél, avagy harmadik személyektől való eltartottsága folytán keresetében veszteséget nem szenvedett, akkor fontos érzékszerveinek, avagy tagjainak elvesztése címén kártérítési igényt ne támaszthasson.

Dr. Nagy Dezső cikkében igen helyesen követett ama szempont, hogy t. i. a jövőbeli kár is megtéríttessék, ömagától megoldást nyerne. Mert az egyén személyében beállott értékcsökkenés összegszerű kifejezésénél természetsszerűleg figyelembeveendő volna az a kár, mely a személyiség várható kialakulásánál a sérülésből kifolyólag okszerűen mutatkozik.

Dr. Kelemen Sándor.

Van-e visszaható ereje a kúriai döntvénynek? A címben foglalt kérdést a budapesti kir. Törvényszéknek, mint fellebbezési bíróságnak a szaklapokban is közölt 38 Pf. 82/1934. számú ítélete vetette fel, s döntötte el nemleges irányban. A döntés alapjául szolgáló eset az, hogy felperes — egy politikai napilap munkatársa — aki még az 1932. évben lépett ki felmondási idejének letöltésével szolgálatadójától, a kilépés után keletkezett 58. sz. jogegységi határozat alapján végkielégítést kér. A törvényszék a keresetet azon indokból utasítja el, hogy az 58. sz. döntvényben foglaltak visszaható erővel nem bírván, felperesnek a döntvény előtti időben megszűnt szolgálatából kifolyóan végkielégítési igénye nincsen. Az ítélet igen érdekesen indokolja meg azt, miért nem tulajdonít a döntvénynek visszaható erőt. Kiindul abból a premisszából, hogy a Ppé. 70., 71. és 75. §§. folytán a teljesülési határozat és a jogegységi döntvény az összes bíróságokra kötelező lévén, ezzel a Kúria elnyerte a jogalkotás jogát, a kérdéses határozatok épp oly kutfői a jognak, mint maga a törvény, épp oly tételes jogszabályokat alkotnak, egyenesen konstitutív jellegű kijelentéseket tartalmaznak s így még ott is, ahol a már létező jogot magyarázzák, kötelező jogszabályt alkotnak. Erre mutat a Ppé. 75. §-a is, mely a kötelező hatály kezdőpontját a közzétételtől számított 15-ik napban állapítja meg, ami csakis az új jogszabályok hatálybalépésénél szokásos. Minthogy pedig a törvénynek szabályszerűen visszaható ereje nincsen, nem bír ily erővel a kúriai döntvény sem.

A magam részéről ezt az álláspontot helytállónak nem találok, s miután meggyőződésem szerint alkotmányjogi szempontból veszélyes volna, ha ez az álláspont a joggyakorlatba átmenne, azt hiszem nem végzek felesleges munkát az ellenkező álláspont megvilágításával.

Alapvető tévedés az ítélet premisszája, melyen az indokolás egész épülete nyugszik, mely szerint a Kúria fel volna jogosítva jogalkotásra tételes jogszabályok létesítésére éppúgy, mint a törvény. Maga az ítélet is kiemeli, hogy a Ppé. 71. §-a szerint a döntvény célja „az igazságszolgáltatás egyöntetőségének megővése végett a vitás elvi kérdés eldöntése”, tehát nem új jogszabályok alkotása, hanem a létező, s a jogalkotásra hivatott tényezők által már megalkotott jogszabályok bírói alkalmazásában a jogalkalmazás módjának egyöntetősége és egységesítése. Ez pedig nem új jogszabályalkotás, hanem csupán a meglévő jogszabály alkalmazási módozatainak megállapítása. Magában véve pedig az a körülmény, hogy a Kúria döntvényében